

УДК 688.721 : 677.076.9

Т.В. ЛУЦКЕР, Н.В. ОСТАПЕНКО, Л.І. ЗУБКОВА, Л.А. ЧУК, Л.В. НАВОЛЬСЬКА

Київський національний університет технологій та дизайну

ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙН-ПРОЕКТУВАННЯ І ВИГОТОВЛЕННЯ ТЕКСТИЛЬНИХ ЛЯЛЬОК

Мета – розробити дизайн-проект, запропонувати конструктивно-технологічні рішення текстильних авторських ляльок та на їх основі виготовити моделі колекції. Використано метод аналітичних досліджень та системного аналізу існуючих різновидів текстильних ляльок. Систематизовано різновиди текстильних ляльок за призначенням та особливостями конструктивно-технологічного виготовлення. На основі обраної стильової єдності розроблено і виготовлено колекцію авторських текстильних ляльок. На основі теоретичних досліджень систематизовано різновиди текстильних ляльок та їх конструктивно-технологічні особливості. Запропоновано підхід до дизайн-проекткування колекції авторських текстильних ляльок. Систематизовано існуючий асортимент, стильові рішення та різноманітні конструктивно-технологічні варіації текстильних ляльок, що дозволило визначити особливості під час їх проектування і виготовлення.

Ключові слова: авторська текстильна лялька, проектування та виготовлення текстильних ляльок, конструктивно-технологічні рішення текстильних ляльок.

T. LUTSKER, N. OSTAPENKO, L. ZUBKOVA, L. CHUK, L. NAVOLSKA

Kyiv National University of Technologies and Design

FEATURES DESIGN-PLANNING And MAKING of TEXTILE DOLLS

Aim: Development is a design-project and making of authorial textile doll by classification of varieties of existent kinds with determination of them designer-technological decisions. Methodology: The method of analytical researches and analysis of the systems of existent varieties of textile dolls is used. Results: The varieties of textile dolls are systematized on purpose and by the features of the design-engineering making. On the basis of select stylish unity collection of authorial textile dolls is worked out and made. Scientific novelty: On the basis of theoretical researches the varieties of textile dolls are systematized and them design-engineering features. Offered approach to design-planning of collection of authorial textile dolls. Practical meaningfulness: An existent assortment, stylish decisions, classification signs, is systematized and various designer - technological variations of textile dolls, that allowed to define features at their planning and making.

Keywords: authorial textile doll, planning and making of textile dolls, designer are technological decisions of textile dolls.

Вступ

В сучасному світі сьогодні виникла потреба створення зовсім нових і креативних підходів до виготовлення особистих стилістичних виробів. Одним з перспективних та набуваючих стрімкого зросту течій прикладного мистецтва стало створення ляльок з текстилю. Поряд із якісною фабричною лялькою знову набула популярності авторська, яка виготовляється міцною, безпечною, ергономічною та має доступні засоби догляду. Вони стали невід'ємною частиною нашого життя, притягують до себе не тільки дітей, а й дорослих, і можуть бути використані в якості прикраси інтер'єру і модного аксесуару тощо.

Постановка завдання

Існуюча лялькова індустрія має безліч різноманітних технологічних і конструктивних відтворень авторів. Нажаль інформативна база для створення авторських ляльок дуже обмежена, та не відображає всього процесу проектування. Тому проведена систематизація існуючих різновидів текстильних ляльок та їх конструкторсько-технологічні особливості з метою створення дизайн-проекту та його реалізації у вигляді авторської колекції.

Результати досліджень

Вперше виготовлення ляльок виділилося в окреме ремесло в Древній Греції в 5–4 ст. до н.е. Незалежно від того, яку роль відігравала ляльки в конкретному регіоні різних історичних епох, очевидно, що визначення поняття «лялька» є досить складним і багатограним, а сама вона багатоліка і багатофункціональна. Текстильні ляльки за функціональною ознакою умовно розділяють на міфологічну – функції ляльки в міфології і віруваннях; обрядову – застосування ляльок в ритуально-обрядових і магічних практиках; ігрову – вживання їх в розвагах та іграх дітей, а також в обрядових дійствах.

В свою чергу текстильні обрядові ляльки умовно класифікують за функціональною ознакою на продуківані («заможність», «зольна», «стовбушка з дітками», «зерновушка», «вепська», «весільна» тощо); захисні («куватка», «трясовиця», «розрадниця», «Кузьма і Дем'ян», «стовбушка» тощо); очисні («зозуля», «купавка», «хрестець» тощо); також замісні.

В теперішній час спостерігається активний розвиток авторської ляльки, серед яких найбільшою популярністю користуються текстильні ляльки. В свою чергу ляльки можна ідентифікувати за стильовим рішенням їх виконання, серед яких найбільш розповсюдженими є «Тряпієнс», «Дахова», «Тиквоголівка», «Тільда», «Сніжка», «Мотанка», «Вальдорфська» тощо. Така популярність текстильної ляльки в самих широких колах свідчить про феномен актуалізації та обумовлене вивчення її не тільки як художнього явища, але і враховує особливості при проектуванні та виготовленні.

На ляльковому терені їх розпізнають за стилем, за смисловим наповненням - нескінченно жіночні, витончені, яскраві, динамічні, харизматичні персонажі.

Умовно можна класифікувати текстильні ляльки за призначенням на чотири групи. До першої

можна віднести ігрові обрядові або ритуальні ляльки, які в свою чергу вміщують ляльку-іграшку, театральну, розвиваючу іграшку. Наступні обрядові або ритуальні – це, мабуть, найдавніші ляльки в історії кожного народу, що виконували функції талісманів-оберегів, а також були засобом передачі дітям вірування і культури народу. Третя група – це практичні ляльки, які виконують прикладну функцію такі як баби на чайник, ляльки – пакетниці тощо. Завершують дану класифікацію інтер'єрні ляльки, до яких відносять сувенірні, національні, вітринні тощо.

Таблиця 1

Узагальнена систематизація текстильних ляльок за призначенням

Групи	Зображення моделей текстильних ляльок за призначенням		
	1	2	3
Ігрові ляльки 1. Вальдорфська 2. Примітивні 3. Театральні			
Інтер'єрні ляльки 1. Сувенірні 2. Вітринні 3. Національні			
Обрядові ляльки 1. Ляльки-мотанки 2. Лялька-оберіг 3. Ритуальна лялька			
Практичні ляльки 1. Лялька-пакетниця 2. Баба на чайник 3. Лялька-голниця			

Текстильні ляльки дуже різноманітні і їх, в свою чергу, можна класифікувати за видами: лялька-модель (воскова, лякало, сувенірна, саленова, виставкова, колекційна, інтер'єрна); лялька-іграшка (іграшка, театральна, мультиплікаційна, телевізійна тощо); національна (оберіг, ритуальна, обрядова, етнічна). Різноманіття авторських текстильних ляльок можна також умовно поділити за способом з'єднання деталей на шарнірні, каркасні, нерухомі, механічно-автоматичні тощо, які можуть виготовлятися з одного чи декількох матеріалів, зокрема композиційних.

Відомо, що при дизайн-проектванні та виготовленні текстильних ляльок необхідно враховувати конструкцію виробу, технологічні особливості та матеріали для їх виготовлення.

Виготовлення текстильних ляльок передбачає як машинний так і ручний способи, а також метод з'єднання, зокрема частин тулуба може бути умовно-рухомим (каркасним). Машинний спосіб

використовують для з'єднання деталей тулуба, верхніх, нижніх кінцівок, голови, костюма та аксесуарів тощо. Вручну автор моделює риси обличчя, оформлює та закріплює волосся і з'єднує частини тіла з головою, нижніми та верхніми кінцівками [1].

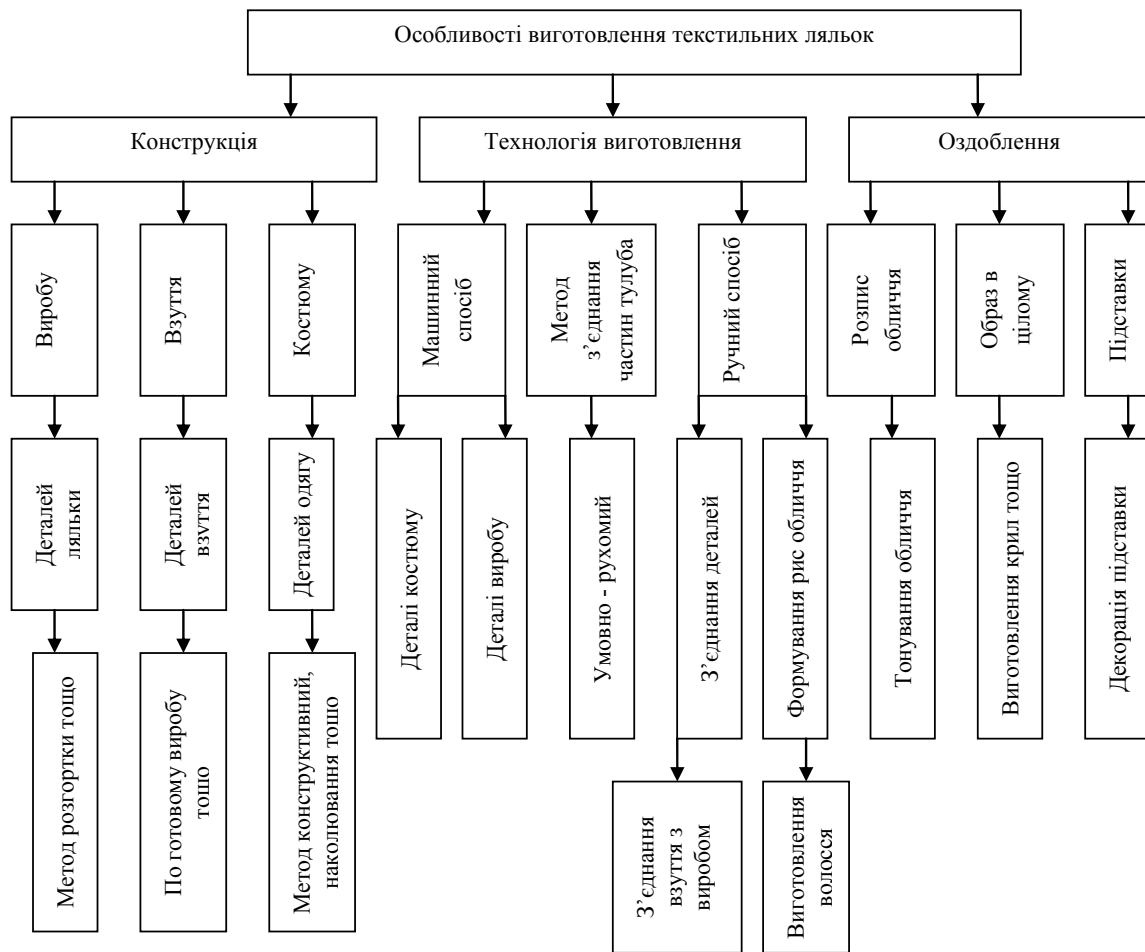

Рис.1. Особливості виготовлення текстильних ляльок

При створенні конструкції текстильної ляльки повинно бути враховано виріб в цілому – тіло, яке проектується за рисунком автора, костюм, аксесуари і взуття, які створюються з цілого шматка, конструктивним та методом наколювання, розгортки, тощо.

Протягом різних історичних періодів для виготовлення текстильних ляльок використовувалися різні матеріали – від деревини і пап'є-маше до фарфору та сучасних матеріалів, які зручні в роботі та пропонують нові ідеї для творчості.

Матеріали для створення текстильних ляльок умовно поділяють на основні: для деталей виробу (тканина, трикотажне полотно); для костюма та аксесуарів (шовк, віскоза, бавовна тощо); для набивки деталей виробу (холлофайбер, синтепон тощо); для взуття (шкіра, бавовна, вовна тощо). Прикладні поділяють для каркаса (дріт, синтепон, нитки тощо); для підставки (дерево, бамбук, дріт, мармурова крихта тощо); для волосся (пряжа бавовняна, вовняна, канат з штучних ниток тощо). Оздоблювальні матеріали призначаються для оформлення обличчя виробу (фарба для тканин, клей, лак, олівці для макіяжу тощо); для декоруючих елементів костюму (стрічки, бісер, мереживо, фетр тощо); для декоруючих елементів образу і підставки.

Серед найбільш уживаних можна виділити дві основні методики проектування текстильної ляльки - колажну і скульптурну. При виготовленні ляльки по колажній методиці технологічно необхідних етапів налічують шість (ескіз, створення скульптурних частин, виготовлення перуки, розробка каркаса і створення форм тіла ляльки, виготовлення костюма, закріплення її на підставці). Скульптурна методика передбачає чотири етапи (ескіз, створення основного об'єму, розпис, закріплення ляльки на підставці) [2]. На кожному вказаному етапі створюються художньо-значимі елементи, які утворюють систему і є взаємопов'язаними.

Виготовлення ляльок займає особливе місце серед інших видів декоративно-прикладних ремесел. З наукових праць та інших джерел про методи декорування костюма ляльок недостатньо, що призводить до відсутності інформаційної бази щодо способів виготовлення конкретного комплексу лялькового одягу. До основних видів оздоблення костюма належить вишивка, аплікація, плетіння та в'язання, ручне ткацтво, розпис тканини тощо. Також використовують в обробці костюма дріт, фольгу та інші матеріали.

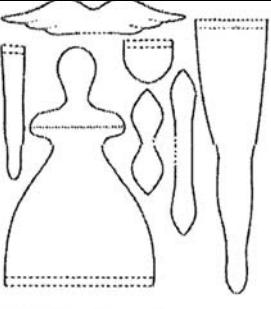

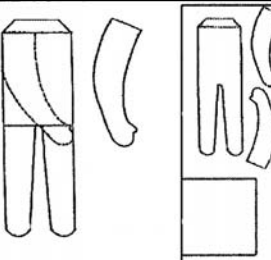

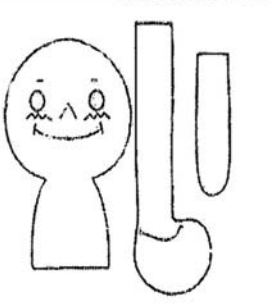

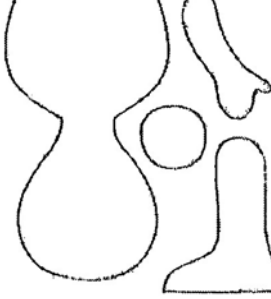

Особливим видом декорування є аплікація, за умов пришивання одного шару матеріалу на другий

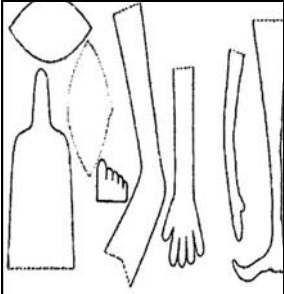

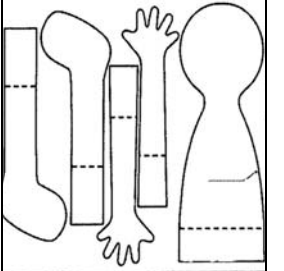

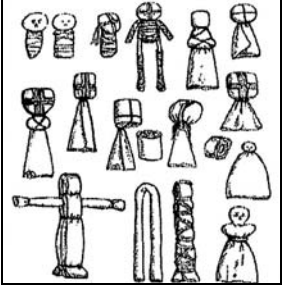

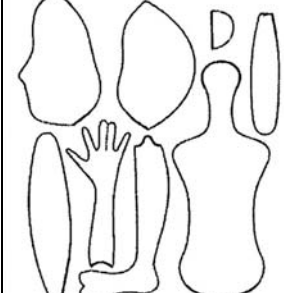

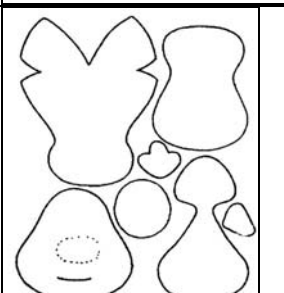

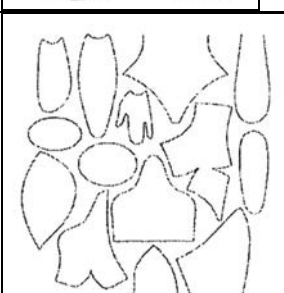
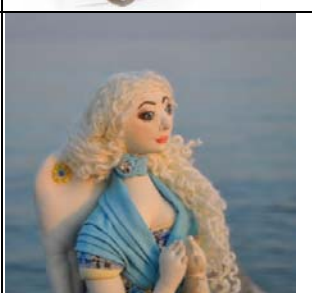
за допомогою вишивальних стібків. Краї аплікацій можна оздобити шнуром, стрічками, джгутом, тасьмою і т.д. При виготовленні деяких моделей одягу для ляльок іноді потрібні і інші способи декорування, наприклад ткацтво, розпис по тканині, в'язання гачком, макраме, тиснення по фользі, плетіння з дроту та ін.

Сформовано варіанти композиційного, конструктивного і пластичного рішення форми текстильних ляльок, що приведені в таблиці 2 за ведучими стильовими рішеннями і надано їх основні характеристики форм, матеріалів і декору, кольорових та фактурних сполучень. Порівняльна характеристика різноманіття текстильних ляльок дозволяє співставити особливості проектування різних стильових рішень, що наочно представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика різноманіття текстильних ляльок

1	Стильові рішення	Особливості рис обличчя, волосся тощо	Графічний рисунок конструкцій виробів	Зображення моделей ляльок
1	2	3	4	5
1	Лялька-Тільда	Очі чорні крапки-вузлики Тоноване тіло, має загар Рум'яні щічки Волосся з вовняної пряжі		
2	Лялька-Трапієнс	Розпис акриловими фарбами обличчя Очі – чорні рисочки дугою Наявність рум'ян Волосся штучне – треси, перуки		
3	Вальдорфська лялька	Очі вишиті чорними крапками Обличчя без емоцій Волосся з вовняної пряжі		
4	Лялька Регедді Енн	Чорні вишиті очі. Червоний трикутником вишитий ніс. Руде волосся з вовняної пряжі. Обов'язково білий фартух Вишите сердечко на сукні.		
5	Лялька Сніжка	Очі чорні нарисовані Волосся синтетичне Стійки великі ноги Шапка в'язана Взуття велике Модне вбрання Акcesуари різні		

1	2	3	4	5
6	Лялька Тиквоголовівка	Прорисовані очі, губи, ніс. Обличчя ґрунтоване Велика голова Тоненькі ніжки та ручки. Волосся з овечої пряжі, чи вовняних ниток		
7	Горищна лялька	Очі – гудзики Ніс прямокутний Волосся кошлате Вигляд потертості, старіння, зношування. Тонування клеєм, часем, корицею.		
8	Лялька Мотанка	Сакральна лялька Голова-скручена сварга, Хрест на обличчі, Без очей Без вузлів матеріалу Вплітають сухі трави		
9	Шарнірна лялька	Очі та вії пришиваються до обличчя, або прорисовуються. Волосся: перуки, треси, синтетичні нитки або пряжа вовняна. Каркас з дроту. Шарнірне з'єднання деталей.		
10	Панчішно-текстильна лялька	Ляльки створені в скульптурній техніці. Всі риси обличчя виконуються утягуванням. Очі та вії пришиваються. Волосся : перуки, треси синтетичні.		
11	Авторська лялька	Ляльки виконуються в змішаній техніці, конструкція деталей створена автором. Очі прорисовані або пришиті. Волосся з різних матеріалів. Розпис обличчя, макіяж.		

На підставі проведеного дослідження з особливостей проектування і виготовлення текстильних ляльок автором виконано і представлено роботи на XIII Міжвузівському конкурсі молодих дизайнерів одного образу «Сузір'я каштан», що відбувається щорічно у КНУТД, в номінації «Декор» і отримано призове місце. Моделі колекції виготовлені магістром кафедри ергономіки і проектування одягу КНУТД Чук Л.А. Фото моделей колекції представлено на рис. 2–5.

Рис. 2. Фото текстильної ляльки «Ельфійка» спереду (а) та її обличчя (б)

Рис. 3. Фото текстильної ляльки «Себель» спереду (а) та її обличчя (б)

Рис. 4. Фото текстильної ляльки «Купідон» збоку (а) та її обличчя (б)

Рис. 5. Фото текстильної ляльки «Вики-янол» спереду (а) та її обличчя (б)

Авторська лялька приваблює в своїй спробі створення такого неповторного образного і стильового рішення, як заманеться митцю її індивідуальність, несхожість завдяки фантазії і навикам породжує унікальне творіння.

Висновки

В ході реалізації авторського задуму на початку з'являється ідея, яка свідомо трансформується в поетапність виконання конструктивно-технологічних рішень. Виявлення естетичного значення форми, її суцільного рішення, логічного вираження в конструкції, технології виготовлення і матеріалі сприяють гармонійній цілісності під час створення текстильних ляльок. Велике розмаїття способів виготовлення і оздоблення костюма дає можливість художнику створювати унікальний образ текстильних ляльок.

Література

1. Чуркіна Л. Уроки мастерства / Л. Чуркіна. – М. : Дизайн кора 2007. – 116 с.
2. Гребенщиков Л. Г. Основы куклотерапии / Л. Г. Гребенщиков. – СПб : Галерея кукол 2007. – 122 с.
3. Лопусова-Томская Н. Секреты кукольного мастера / Н. Лопусова-Томская. – М. : Дизайн кора 2007. – 214 с.
4. Систематизація елементів весільного одягу на основі принципів трансформації / [Г.О. Дубінецька, Н.В. Остапенко, Т.В. Луцкер, Л.В. Навольська] // Вісник ХНТУ. – 2016. – № 2(57). – С. 123–135.

Рецензія/Peer review : 11.1.2017 р.

Надрукована/Printed :4.2.2017 р.

Рецензент : д.т.н., проф. Колосніченко М.В.